

Szabolcs megye Anjou-kori archontológiájához

SZABOLCS MEGYE ARCHONTOLOGIÁJÁVAL eddig négy kutató foglalkozott érdemben: Kandra Kabos,¹ Wertner Mór,² Engel Pál³ és C. Tóth Norbert.⁴ Az általuk adott listák egyre részletesebbekké váltak az idő múlásával: Kandra csak főispánokat közölt, Wertner már alispánokat és szolgabírókat is, de mindketten csak kiadott anyagot használtak fel. Az ő adataikat Engel jelentékenyen bővítette az ispánok és alispánok vonatkozásában, C. Tóth pedig Engelt több helyen módosította, illetve további szolgabírókat sorolt fel.

Magam a Szabolcs megye hatósága által kiadott okleveleket összegyűjtő vállalkozás⁵ kapcsán kerültem kapcsolatba a kérdéssel, és az összegyűjtött forrásmennyiség tükrében kiderült, hogy adhatók még pótlások és korrigálások a fenti kutatók eredményeihez képest is az Anjou-kori részhez, mind a dátumok, mind a személyek vonatkozásában.

Az ispánok nevéhez képest egy bekezdéssel beljebb szerepelnek az alispánok, míg a szolgabírók külön alcím alatt olvashatók. Formailag a nevet vastagítom, a dátumokat kurziválom, a levéltári és könyvészeti adatokat pedig (hogy a túl sok lábjegyzetet elkerüljem) a dátum után zárójelben adom

¹ KANDRA KABOS: Szabolcs-vármegye főispánjai. Történelmi Tár 1883. 714–716. (a továbbiakban: KANDRA)

² WERTNER MÓR: Adalékok a XIV. századbeli magyar világi archontológiához. Történelmi Tár 1907. 57–60. (a továbbiakban: WERTNER)

³ ENGEL PÁL: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II. Budapest 1996. I. 183–184. (a továbbiakban: ENGEL)

⁴ C. TÓTH NORBERT: Szabolcs megye hatóságának archontológiája. In: A nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve. Nyíregyháza 2000. 94–98., 104–105. (a továbbiakban: C. TÓTH)

⁵ PITI FERENC: Szabolcs megye hatóságának oklevelei (1284–1386). Szeged–Nyíregyháza 2002. Kézirat. (a továbbiakban: SZM); Lásd még: C. TÓTH NORBERT: Szabolcs megye hatóságának oklevelei. II. (1387–1526). Budapest–Nyíregyháza 2003. A két munka együttesen felöleli a középkori Szabolcs megye által a 13. század végétől 1526-ig kiadott és napjainkra fennmaradt összes (több mint 1300) hatósági oklevelet.

meg. Ha az adott személynek volt más tisztsége is, azt külön adatolás nélkül Engel alapján adom meg.⁶

Ispánok, alispánok

Karászi Sándor⁷ 1308. márc. 16. (Dl. 76203., Zichy I. 116–117., A. II. 324., SZM 13.) – 1310. júl. 7. (Dl. 96056., SZM 24.)

Borsa nembeli Tamás⁸ 1313. nov. 13. (Bánffy I. 40–41., A. III. 629., SZM 26.) Együttal bihari és békési ispán (1313)

Debreceni Dózsa 1316. aug. 3.⁹ (Dl. 76238., Zichy I. 153., A. IV. 310., SZM 27.)

Debreceni Dózsa 1317. aug. 1. (Dl. 50655., F. VIII/2. 98–100., Kállay 73 a. és b., SZM 28.) – 1318. márc. 22. (Dl. 82816., Zichy I. 190., A. V. 78., SZM. 32.) Együttal bihari ispán, a király által 5 megyébe kiküldött bíró (1317–18).¹⁰

⁶ A felhasznált oklevélkiadások rövidítései: A.: Anjou-kori oklevéltár. Szerk. Almási Tibor, Blazovich László, Gécz Lajos, Kristó Gyula, Piti Ferenc. I–XII., XVII., XXIII–XXIV. Szeged–Budapest 1990–.; AO.: Nagy Imre–Tasnádi Nagy Gyula: Anjoukori okmánytár. I–VII. Budapest 1878–1920.; Bánffy: Varjú Elemér–Iványi Béla: Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonczy Bánffy család történetéhez. I–II. Budapest 1908–1928.; F.: Georgius Fejér: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I–XI. Budae 1829–1844.; Kállay: A nagykállói Kállay-család levéltára. I–II. Budapest 1943.; Piti, JAMÉ 2000.: Piti Ferenc: Szabolcs, Szatmár és Bereg megyék 1342–1382 között kiadott oklevelei a Vay család berkeszi levéltárában. In: A nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve. Nyíregyháza 2000. 113–122.; Zichy: A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. I–XII. Pest–Budapest 1871–1931.

⁷ KANDRA és WERTNER ispánnak tekinti, ENGEL és C. TÓTH alispánnak. Igaz, hogy titulusa mindvégig comes és a pecsétjén is ennek nevezi magát (Zichy I. 60.), azonban valószínűbb, hogy a térséget tartományúrként irányító Borsák familiárisaként comesi címet viselő, a megye ügyeiben aktívan eljáró alispán volt, míg az ispáni címet ekkor a Borsák tölthették be (ENGEL Pál: Magyar középkori adattár. Magyarország világi archontológiája 1301–1457., Középkori magyar genealógia. CD-ROM. Arcanum Adatbázis Kft.–MTA Történettudományi Intézete. 2001. [a továbbiakban: ENGEL, Adattár] Szabolcs megye, bevezető.). ZSOLDOS ATTILA: Karászi Sándor bán és utódai. Századok 135. (2001) 392. szintén alispánnak tekinti.

⁸ ENGELnél és C. TÓTHnál is Borsa Beke szerepel, a forrás azonban egyértelműen Tamást nevezi ispánnak (...magistro Beke filio Thomae comitis Bihoriensis Zabolchiensis et de Bekes...). Ennek megfelelően a bihari és békési comes sem Beke volt, hanem Tamás – az adat azonban nem feltétlenül 1313. évi állapotot tükröz, hiszen ENGEL, Adattár Tamást 1279–1295 között tünteti fel.

⁹ Curialis comes titulussal. Már WERTNER is kiemelte, hogy Dózsa alispánja is volt a megyének (míg KANDRA, ENGEL és C. TÓTH ezt az adatot beolvastotta Dózsa ispáni adatai közé), de ő (és KANDRA is) tévesen 1315. évet adott.

Kállói Simon 1318. máj. 1. (Dl. 50664., AO. I. 469., Kállay 81., A. V. 119., SZM. 33.)

Kállói Egyed fia Iván 1318. júl. 1. (Dl. 50661., AO. I. 475., Kállay 82., A. V. 181., SZM 34.) – 1321. dec. 19. (Dl. 50705., AO. I. 635–636., Kállay 144., A. VI. 354., SZM 66.)

Debreceni Dózsa 1322. jan. 11. (Dl. 96095., A. VI. 408.) – 1322. nov. 27. (Dl. 86950., A. VI. 848.) Együttal nádor és szatmári ispán (1322).¹¹

Márki Pál fia István¹² 1322. ápr. 29. (Dl. 50713., Kállay 154., A. VI. 546., SZM. 67.) – 1325. jún. 22. (Dl. 50778., Kállay 231., A. IX. 269., SZM 103.)

¹⁰ Magam tehát úgy vélem: nem lehet Dózsa curialis comes adatát ispáni adatai közé vonni. A Kristó Gyula tanulmánya (KRISTÓ GYULA: I. Károly király harcai a tartományurak ellen. Századok 137. (2003) 297–347. [a továbbiakban: KRISTÓ]) által kínált kronológiai váz alapján megkockáztatom, hogy a Borsák első, 1315. évi lázadása és 1316. első felében történt királyi kegybe való visszafogadásának (KRISTÓ 321–326.), vagyis a felek közötti ideiglenes megegyezésnek a hozadéka lehetett, hogy a király embere: Dózsa curialis comesi címet kaphatott Szabolcs megyében. Ennek megfelelően az ispáni cím a Borsák kezében volt még mindig. Csak a Borsák feletti 1317. tavaszi győzelem (KRISTÓ 331–332.) adott a királynak teljes rendelkezési jogkört a megyében: ekkor Dózsát immár ispánnak és a régió több megyéje bírójának delegálhatta.

¹¹ KANDRA felvetette: lehet, hogy Dózsa folyamatosan volt ispán 1322-ig, így Simon és Iván alispánoknak tekinthetők. Hasonlóan tüntette fel őket WERTNER is. ENGEL és C. TÓTH ispánnak tekintette Simont és Ivánt, s erre valóban alapot szolgáltat, hogy Dózsa 1318. március 22. és 1322. január 11. között hiányzó ispáni adatai közé (ez szinte megfelel erdélyi vajdasága idejének: 1318. július–1321. május, ENGEL I. 11.) éppen beillenek Simon és Iván adatai. Néhány szempont azonban figyelembe veendő: az egyik, hogy bár Simon is és Iván is comesi titulussal adott ki okleveleket, ez nem jelenti feltétlenül, hogy valóban ispánok voltak ekkortájt (lásd alább a Pál fia Istvánhoz fűzötteteket). Másrészt, Iván 1318. július 1-jén és utána még 3 év nélküli oklevélben (Dl. 97731., 97733., 97740., SZM 37., 43., 45.) curialis comesnek is nevezi magát. Harmadrészt: teljesen rendhagyó lenne, hogy a megyében ősbirtokos család (jelen esetben a Kállai) tagjai legyenek a megye ispánjai; az Anjou-kori Szabolcsban erre nincs további példa, minden ispán más, általában a környező megyékben levő birtokról nevezte magát (pl. Debreceniek – Bihar, Domszloi – Heves, Bátori – Szatmár, Toldi – Bihar, stb.). Negyedrész: Dózsa 1322-ben, nádorsága idején betöltött szabolcsi ispánságáról sem saját kiadású megyei okleveléből tudunk, hanem más oklevelekből. Összegzőképpen tehát a magam részéről nem zárnám ki annak lehetőségét, hogy Dózsa 1317–1322 között, tehát vajdasága idején is folyamatosan a megye ispánja volt, de akkor nem tüntette fel szabolcsi ispáni címét, ill. a megyében az oklevél-kibocsátást pedig döntően comesi című alispánjai végezték, mind vajdai, mind nádori hivatalviselése idején.

¹² KANDRA és Komáromy András (KOMÁROMY ANDRÁS: Dózsa nádor és a Debreczeni-család. Turul 1891. 69. [a továbbiakban: KOMÁROMY]) ispánnak tekintette, bizonyosan azért, mert 1322. április 29-i első előfordulásától 1325. április 20-ig (Dl. 50767., Kállay 220., A.

Debreceni Dózsa fia Jakab 1325. máj. 11. (Dl. 50768., Kállay 221., A. IX. 189., SZM 97.) – 1330. febr. 7. (Dl. 2577., AO. II. 463., SZM 162.)

Dezső 1325. júl. 20. (Dl. 50782., AO. II. 206., Kállay 235., A. IX. 328., SZM 104.) – 1326. júl. 24. (Dl. 50819., Kállay 272., A. X. 305., SZM 118.)

Szerdahelyi Ferenc 1326. nov. 6. (Dl. 96132., A. X. 449., SZM 119.) – 1327. nov. 21. (Dl. 50850., Kállay 305., A. XI. 539., SZM 131.)

Péter fia Jakab 1327. aug. 22.¹³ (Dl. 50844., Kállay 299., A. XI. 410., SZM 126.) – 1330. máj. 1. (Dl. 56532., Kállay 307., SZM 163.)

Debreceni Dózsa fiai: Jakab és Pál 1328. márc. 18. (Dl. 40522., A. XII. 135.) – 1330. febr. 7. (Dl. 2577., AO. II. 463., SZM 162.)

Debreceni Dózsa fiai: Jakab, Pál és Dózsa 1330. febr. 7. (Dl. 2577., AO. II. 463., SZM 162.) Egyúttal mindhárman adorzáni¹⁴ várnagyok (1330).

Paksi Olivér 1330. máj. 5. (Df 285789., SZM 164.)

István 1330. máj. 5.¹⁵ (Df 285789., SZM 164.)

IX. 146., SZM 95.) folyamatosan comes a titulusa. 1325. május 4-től (A. IX. 173., SZM 96.) azonban Dózsa néhai nádor fia Jakab szabolcsi ispán vicecomeseként nevezi magát. E titulusváltással a megyei gyakorlatban a továbbiakban rögzül az, hogy az alispán szabolcsi vicecomesnek nevezi magát, vagy az adott szabolcsi ispán alispánjának/helyettesének. István tehát 1322-ben, Dózsa ispánsága alatt egyértelműen comesi című alispánnak tekinthető (vö. pl. Szatmár megyével, ahol szintén Dózsa ispánsága alatt Ehelleus alispán is comesi titulust használt. ENGEL I. 188.). A titulusingadozásokat említi GÁBOR GYULA: A megyei intézmény alakulása és működése Nagy Lajos alatt. Budapest 1908. (a továbbiakban: GÁBOR) 76–77. is. ENGEL már 1323-tól, Dózsa halála utántól feltételezi Jakabot a megye ispánjaként (lényegében ugyanezt vélte KOMÁROMY 69. is), s ezt, tekintve a Debreceniek több évtizedes ispánságát a megyében, nem lehet kizárni. Ez pedig azt jelentené, hogy István, a Debreceniek familiárisa comesi című alispánként járt el 1322-től egészen Jakab első oklevélkiadásáig. A két ispán alatti alispánság szinte rendhagyó lenne a megyében de itt most ezt a Debreceniek apa-fiú(k) váltása az ispáni címben, ill. a Debreceniek és az István közötti familiáris viszony magyarázza. Megjegyzendő még, hogy István szerepel C. TÓTHnál mint Kállói Iván alispánja, 1320. április 22-én – ez azonban 1323. április 19-i oklevél, l. PITI FERENC: Szabolcs megye néhány Anjou-kori oklevelének datálásához. Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica. Tomus CXVII. Szeged 2003. 91–92.

¹³ Úgy tűnik, ekkor néhány hónapig Ferenc és Jakab révén két alispánja is volt a megyének, ami nem példa nélküli sem Szabolcsban, sem más megyéknél (GÁBOR 83–84.).

¹⁴ Szabolcs megyében nem lévén királyi honoruradalom, a szabolcsi ispáni cím 1349-ig az adorzáni (Bihar megye) vár várnagyságával volt összekapcsolva. ENGEL I. 265.

¹⁵ István és Paksi Olivér, illetve a Debreceniek és Péter fia: Jakab váltása klasszikus példája annak, hogy az ispán váltását általában követte az alispánok cseréje is. István csak Olivér ispánsága alatt szerepel alispánként, de akkor mind a két alkalommal. Úgy vélem, egy alispán ismétlődése azonos comes alatt a familiáris és ura viszonyáról is erősen árulkodik.

- Debreceni Dózsa fia Jakab 1330. szept. 8. (Dl. 50901., Kállay 359., SZM 175.)
 Péter fia Jakab¹⁶ 1330. jún. 9. (Dl. 50889., Kállay 346., SZM 165.) – 1330. okt. 6. (Dl. 50903., Kállay 362., SZM 177.)
 Berch 1331. aug. 10. (Df 285788., F. VIII/3. 568–570., SZM 179.) – 1331. okt. 19. (Dl. 50909., Kállay 368., AO. II. 568–569., SZM 180.)
 Paksi Olivér¹⁷ 1332. máj. 2. (Dl. 50917., Kállay 378., SZM 184.) – 1332. júl. 25. (Dl. 50928., Kállay 389., SZM 189.)
 István 1332. ápr. 25. (Dl. 50917., Kállay 378., SZM 184.) – 1332. júl. 25. (Dl. 50928., Kállay 389., SZM 189.)
 Debreceni Dózsa fiai: Jakab és Pál 1332. szept. 25. (Dl. 56551., AO. II. 623., Kállay 392., SZM 190.) – 1347. ápr. 21 (Dl. 51415., Kállay 877., SZM 403.) Egyúttal mindketten adorzáni várnagyok (1332).
 Nagysemjéni (Kállói) Mihály fia László fiai: Miklós és Péter¹⁸ 1332. szept. 25. (Dl. 56551., AO. II. 623., Kállay 392., SZM 190.)
 Nagysemjéni (Kállói) Mihály fia László fia Péter 1332. okt. 31. (Dl. 56553., Kállay 553. – 1338-ra vagy 1339-re datálva –, SZM 191.)
 Zeleméri Mihály fia Mihály 1333. márc. 27. (Dl. 2778., AO. III. 13., A. XVII. 147., SZM 192.) – 1337. ápr. 26. (Dl. 51055., Kállay 515., SZM 222.)
 Nagysemjéni (Kállói) Mihály fia László¹⁹ 1337. jún. 15. (Dl. 51062., Kállay 515.) – 1340. márc. 6. (Dl. 51114., Kállay 580., A. XXIV. 121., SZM 265.)
 Nagysemjéni Demeter fia Mihály 1340. febr. 23. (Dl. 51111., Kállay 577., A. XXIV. 92., SZM 261.)
 Gothard fia János²⁰ 1340. aug. 19. (Dl. 51122., Kállay 588., A. XXIV. 495., SZM 271.) – 1341. máj. 26. (Dl. 51143., Kállay 609., SZM 290.)
 Buch 1341. dec. 14. (Dl. 51155., Kállay 621., SZM 293.)

¹⁶ Jakab egyértelműen Dózsa fia: Jakab alispánja volt, s ez arra utalhat, hogy Dózsa fia már 1330 júniusában is újra szabolcsi comes volt, de adat rá csak 1330 szeptembertől maradt.

¹⁷ KANDRA inkább a Dózsa fiak alispánjának tekintette, de Olivér már volt comes, illetve van adat alispánjára is.

¹⁸ Újabb eset, hogy két alispánja volt a megyének, de a fenti esettel szemben itt rokonokról (fivérekéről) van szó, ráadásul ismét a Kállai család tagjai szerepelnek alispánként, ami arra utalhat, hogy a Debreceniek különösen számítottak a megye ekkor legjelentősebb ősbirtokos családjára.

¹⁹ Korábban tehát László fiai, most pedig apjuk lett alispán, aki e tisztséget ráadásul később is viselte.

²⁰ C. TÓTH 1340. április 14-től szerepelteti, a hivatkozott oklevél (Dl. 51140.) azonban 1341. április 14-i. L. Kállay 606., SZM 289.

- Nagysemjéni (Kállói) Mihály fia László** 1342. máj. 31. (Dl. 96 225., Piti, JAMÉ 2000. 114., SZM 297.) – 1343. jún. 28. (Dl. 96236., Piti, JAMÉ 2000. 114., SZM 332.)
- Ruhy Miklós és István** 1343. júl. 26. (Dl. 76707., Zichy II. 76–77., SZM 334.) – 1345. máj. 14. (Dl. 51345., Kállay 803., SZM 365.)
- Ruhy Miklós** 1345. jún. 4. (Dl. 51351., Kállay 808., SZM 370.)
- Izsákai Zoárd** 1345. jún. 4. (Dl. 51350., Kállay 807., GÁBOR 203–205., SZM 369.) – 1345. aug. 6. (Dl. 51356., Kállay 813., SZM 375.)
- Péter fia Jakab**²¹ 1345. szept. 10. (Dl. 76777., Zichy II. 174., SZM 376.) – 1346. júl. 1. (Dl. 51383., Kállay 841., SZM 387.)
- Berzete Miklós** 1347. máj. 12. (Dl. 51417., Kállay 879., SZM 404.) – 1349. jún. 16. (Dl. 51518., Kállay 982., SZM 441.) Egyúttal királynéi pohárnokmester (1347), adorjáni (1347–1349), dunajeci (1347) és palocsai (1347) várnagy.
- Kátai Lőrinc** 1347. máj. 12. (Dl. 51417., Kállay 879., SZM 404.) – 1348. máj. 24. (Dl. 76883., Zichy II. 302–303., SZM 428.)
- Csontos Mihály és István** 1348. jún. 7. (Dl. 51479., Kállay 943., SZM 429.) – 1348. okt. 26. (Dl. 51524., Kállay 991., SZM 444.)
- László fia László** 1348. nov. 15. (Dl. 51497., Kállay 963., SZM 433.) – 1349. jún. 16. (Dl. 51518., Kállay 982., SZM 441.)
- Debreceni Dózsa fiai: Jakab és Pál** 1349. jún. 23. (Dl. 96304., Piti, JAMÉ 2000. 116., SZM 442.) – 1351. júl. 23. (Dl. 56556., Kállay 1067., SZM 480.)
- Nagysemjéni (Kállói) Mihály fia László fia Péter**²² 1349. jún. 23. (Dl. 96304., Piti, JAMÉ 2000. 116., SZM 442.) – 1349. nov. 24. (Dl. 51544., Kállay 1007., SZM 454.)
- Ráskai Vid fia Roland (Loránd)** 1350. jan. 23. (Dl. 76960., Zichy II. 414–415., SZM 455.)
- Péci Gergely** 1350. márc. 6. (Dl. 51553., Kállay 1015., SZM 456.) – 1350. ápr. 17. (Dl. 51560., Kállay 1023., SZM 463.)
- Ráskai Vid fia Roland (Loránd)** 1350. júl. 24. (Dl. 51567., Kállay 1032., SZM 465.) – 1351. júl. 16. (Dl. 51590., Kállay 1066., SZM 479.)
- Orosi Simon fia Imre** 1351. júl. 23. (Dl. 56556., Kállay 1067., SZM 480.)
- Ráskai Vid fia Roland (Loránd)** 1351. aug. 27. (Dl. 51597., Kállay 1074., SZM 482.)²³

²¹ Feltehetőleg azonos a korábbi Péter fia Jakabbal, aki szintén a Debreceniek alatt volt alispán.

²² Péter immár másodszor töltötte be azt a címet, és újfent a Debreceniek alatt.

²³ Ráskai Roland, Péci Gergely és Orosi Imre váltakozása a listán kétféleképpen interpretálható, de végeredményében ugyanazt jelenti: vagy Roland volt végig, 1350–1351 során az

- Debreceni Dózsa fia Jakab 1351. szept. 30. (Df 233676., SZM 483.) – 1351. okt. 15. (Dl. 51601., Kállay 1078., SZM 484.)
- Bátori Bereck fia János fia László 1353. jan. 30. (AO. VI. 19., Dl. 30119.) – 1358. júl. 28. (Dl. 51813., Kállay 1292., AO. VII. 304., SZM 550.)
- Vajai Ábrahám fia János fia László 1353. okt. 26. (Dl. 51645., Kállay 1123., SZM 485.) – 1356. ápr. 2. (Dl. 51701., Kállay 1178., AO. VI. 447–448., SZM 514.)
- Jánosi Kántor Bereck 1356. ápr. 30. (Dl. 51702., Kállay 1179., SZM 515.) – 1359. febr. 16. (Dl. 51840., Kállay 1320., AO. VII. 594–595., SZM 554.)
- Debreceni Dózsa fia Pál 1359. nov. 8. (Dl. 84278., SZM 557.) – 1359. nov. 10. (Dl. 77266., SZM 558.)
- Petri (Geszterédi) László fia András 1359. júl. 20. (Dl. 51857., Kállay 1338., SZM 555.) – 1360. okt. 3. (Dl. 51902., Kállay 1381.)
- Roland (Loránd) és András²⁴ 1360. nov. 14. (Df 251740., SZM 564.) – 1360. dec. 12. (Dl. 51910., Kállay 1390., SZM 565.)
- Bebek Miklós 1361. márc. 20. Kállay 1393. (Dl. 51915., SZM 566.) – 1361. jún. 26. (Dl. 51928., Kállay 1405., SZM 572.)
- Egyed fia Tamás 1361. máj. 15. (Dl. 51923., Kállay 1401., SZM 568.)
- Bátori Bereck fia János fia László 1361. aug. 25. (Dl. 4512.)
- Bebek Miklós²⁵ 1362. ápr. 30. (Dl. 51916., Kállay 1394. – 1361. ápr. 10-i keltezéssel –, SZM 578.) – 1364. okt. 19. (Dl. 52059.b. = Dl. 108010., Kállay 1541., SZM 606.)
- Egyed fia Tamás 1361. szept. 11. (Df 251742., SZM 573.) – 1363. dec. 23. (Dl. 77317., Zichy III. 221., SZM 595.)

alispán, és ezalatt Gergely és Imre is alispánként működött rövid ideig, azaz a megyének néha ismét két vicecomese volt – vagy pedig valóban ilyen gyorsasággal váltották egymást. Az adatok folytonosságának hiánya nem teszi lehetővé e kérdés eldöntését, de bármelyiket is fogadjuk el, arra utal, hogy az alispáni kinevezés helyenként túlzottan is rövid időre, szinte csak egy ügyre terjedt ki, mintha az ispán mintegy a saját tiszttartójaként kezelte volna emberét, akkor is, amikor már alispánná nevezte ki (lásd Dl. 56549., Kállay 172., SZM 114., ahol Dózsa fia: Pál comes a vicecomest egyszerűen officialis nosternek nevezi). Erre már GÁBOR 83. is felfigyelt: „Néha az alispánok gyors változása oly meglepő, hogy szinte hajlandó lennék az alispánt valami „ad hoc” kirendelt tisztviselőnek tekinteni”.

²⁴ Egyikük valószínűleg ismét Petri András, másikuk pedig feltehetően újfent Ráskai Roland, aki már volt vicecomes a Debreceniek alatt.

²⁵ Ezután 8 évig, egészen Domoszlói Miklósig nincs név szerinti ispáni adat. ENGEL 1372-ig feltételezi Bebek Miklóst a megye comeseként, és az alispánok 1369-ig meglevő sora valóban gyámolíthatja, hogy 1364-nél tovább is ő lehetett a szabolcsi ispán, csak nem maradt fenn oklevele.

- Löki László fia Bökény 1364. márc. 16. (Dl. 52016., Kállay 1494., SZM 597.) – 1364. jún. 22. (Dl. 52032., Kállay 1510., SZM 603.)
- Pós 1365. febr. 1. (Dl. 52075., Kállay 1555., SZM 605.) – 1366. aug. 8. (Dl. 52096., Kállay 1580., SZM 619.)
- Csobaji Dezső fia Jakab 1367. szept. 4. (Dl. 41725., SZM 624.) – 1369. márc. 17. (Dl. 52132., Kállay 1618., SZM 632.)
- György fia János²⁶ 1369. dec. 15. (Df 275808., SZM 633.)
- Domoszlói Gergely fia Miklós 1372. dec. 11. (Df 219683., SZM 641.) – 1382. márc. 29. (Dl. 52409., Kállay 1905., SZM 708.) Egyúttal hevesi (1351–1382) és bihari (1374–1375) ispán, siroki várnagy (1372).
- Toldi Miklós 1383. jan. 10. (Dl. 77865., Zichy IV. 243–244., SZM 712.) – 1385. szept. 9. (Dl. 77920., Zichy IV. 308., SZM 724.)
- Abaházi Aba fia Imre²⁷ 1386. szept. 8. (Dl. 77937., Zichy IV. 321–322., SZM 726.)

*Szolgabírók*²⁸

- Balog János,²⁹ Fuldreh fivére János, Pál fia Lőrinc, Lucus fia Péter 1303–1305. körül (Dl. 82814., Zichy I. 110., SZM 8.)
- Karászi Sándor fia Miklós,³⁰ Marázi Gyula fia Györk,³¹ Ibronyi Péter fia Demeter, Besenyődi Vilmád fia Miklós 1305. máj. 1. (Dl. 76156., Zichy I. 110–111., A. I. 730., SZM 9.)³²

²⁶ Őutána nincs név szerinti adat szabolcsi alispánra egészen 1387 őszéig (Ekkor a már volt ispán, Bátori László fia: György az egyik alispán. C. TÓTH 98.)

²⁷ WERTNERÉL, ENGELEL és C. TÓTHNÁL is alispánként szerepel (ENGEL kérdőjellel Bebek Imre országbíró szerepelteti szabolcsi ispánként 1385–87 között, de adatot nem hoz rá). Hasonlóan alispánnak véli Süttő Szilárd is, mondván, hogy bár Imre szabolcsi comesnek nevezi magát, de Mária királynőnek a szolgabírókkal tett jelentést. SÜTTŐ SZILÁRD: Adalékok a XIV–XV. századi magyar világi archontológiához, különösen az 1384–1387. évekhez. Levéltári Szemle 2000/4. 33. Ez azonban nem volt egyedüli eset: 1380. január 7-én Gergely fia Miklós ispán és a szolgabírók jelentenek Erzsébet királynénak (Dl. 96538., Piti, JAMÉ 2000. 120., SZM 694.), míg 1383. január 10-én Toldi Miklós ispán és a szolgabírók Mária királynőnek (Dl. 77865., Zichy IV. 243–244., SZM 712.). Mindezek alapján, és az 1325 óta bekövetkezet titulusrögzülés miatt, azaz hogy a comes cím ekkortól egyértelműen a tényleges ispán címe, magam Imrét a megye ispánjának tekintem.

²⁸ A rokonságok ellenőrzésében nagy segítségemre volt ENGEL, Adattár, Genealógia rész.

²⁹ Fia: János is szolgabíró volt később.

³⁰ Apja, Karászi Sándor utóbb a megye alispánja volt. Megjegyzendő, hogy az alispánok és szolgabírók közt néhány rokoni szál felfedezhető, de alispán fia, testvére stb. a jelek szerint nem volt szolgabíró az adott alispán ideje alatt.

³¹ Fia: Lukács is szolgabíró volt később.

- Inok 1308–1310 körül (Dl. 82830., Zichy I. 123., SZM 15.)
- Marázi Gyula fia Györk, Keled fia Péter, Ibronyi Péter fia Demeter, Leveleki Vilmád fia Miklós 1313. nov. 13. (Bánffy I. 40–41., A. III. 629., SZM 26.)
- Ilapur fia László 1319. jún. 25. (Dl. 96067., A. V. 506., SZM 51.)
- Csanád fia Miklós, Magyi Máté fia Miklós, Nagysemjéni Mihály fia Mihály³³ 1326. jan. 20. (Df 285786., F. VIII/3. 149–150., A. X. 28.)
- Balog János fia János, Zeleméri Mihály fia János,³⁴ Petri Lőrinc,³⁵ Szabolcsi Beke 1326. nov. 6. (Dl. 96 132., A. X. 449., SZM 119.)
- Petri Gergely fia Lőrinc, Mihály fia János 1328. márc. 18. (Dl. 40522., A. XII. 135.)
- Balog János fia János, Gergely fia Lőrinc, Györk fia Lukács, Zeleméri Mihály fia János 1328. ápr. 16. (Dl. 40527., A. XII. 215., SZM 137.)
- Sényői Domokos³⁶ 1329. márc. 25. Kállay 323. (Dl. 50867, SZM 146.)
- Sényői Domokos 1329. ápr. 8. (Dl. 50868., Kállay 324., SZM 147.)
- János 1332. jan. 11. (Dl. 50912., Kállay 372., AO. II. 570., SZM 182.)
- Sényői Domokos, Balog János fia János, Marázi Györk fia Lukács, Magyi Miklós 1335. júl. 15. (Df 285798., F. VIII/4. 133–136.)
- Sényői Domokos, Petri Lőrinc, Gelsei János 1340. márc. 6. (Dl. 51114., Kállay 580., A. XXIV. 121., SZM 265.)
- Magyi István, Petri Lőrinc 1340. aug. 26. (Dl. 51123., Kállay 589., A. XXIV. 507., SZM 272.)
- Sényői Domokos, Márki Balog János fia János, Marázi Györk fia Lukács, Magyi Miklós 1342. okt. 17. (Dl. 51188., Kállay 658.)
- Erne 1345. máj. 14. (Dl. 51344., Kállay 802., SZM 364.)

³² Ha azon listákat nézzük, amelyekben mind a négy szolgabíró szerepel, ráadásul birtoknévvel, összesen három esetben gyaníthatunk földrajzi arányosítást, azaz, hogy a megye úgymond 4 sarkából igyekeztek szolgabíróvá választani, az esetek többségében azonban a megye keleti-északkeleti részén, a Szatmárhoz közeli, lényegében a megyeszékhely és sedria-központ Kálló mintegy 50 km-es vonzáskörzetében birtokos nemesek lettek szolgabírók. Ráadásul itt nagyobb volt a településsűrűség, mint a megye nyugati sávjában. L. NÉMETH PÉTER: A középkori Szabolcs megye települései. Nyíregyháza 1997. (Térkép-melléklet)

³³ Apja fivére: László és annak fiai a megye alispánjai voltak.

³⁴ Fivére: Mihály a megye alispánja volt.

³⁵ Lőrinc nagybátyjának, Dersnek (ő nem azonos az 1360-as években szolgabíró Petri Derssel, aki nem szerepel ENGEL, Adattár vonatkozó táblázatában) a fia László volt, s az ő fia: András a megye alispánja volt.

³⁶ Utóbb fia, Pál is szolgabíró volt.

- Sényői Székely Domokos, Bákai Mihály,³⁷ Vencsellői Jakab, Egyeki Konc 1348. okt. 7. (Dl. 51491., Kállay 955.)
- Sényői Domokos, Bákai Mihály, Egyeki Konc, Magyi István 1349. aug. 21. (Dl. 51520., Kállay 993.)
- Márki Erne fivére Miklós, Bákai Mihály 1351. szept. 30. (Df 233676., SZM 483.)
- Szomajomi Kozma, Bogdányi Olivér fia Demeter, Gúti Salamon fia János, Bákai Mihály 1355. ápr. 27. (Dl. 41256., SZM 499.)
- Gúti Salamon fia János, Bogdányi Olivér fia Demeter 1356. dec. 31. (Dl. 77179., Zichy III. 43–44., SZM 524.)
- Bogdányi Olivér fia Demeter 1357. máj. 6. (Dl. 51743., Kállay 1221., SZM 525.)
- Gúti Salamon fia János 1357. jún. 17. (Dl. 51748., Kállay 1226., SZM 527.)
- Sényői Domokos fia Pál, Téli Gábor fia Lukács³⁸ 1357. dec. 2. (Dl. 51777., Kállay 1255., SZM 535.)
- Gúti Salamon fia János 1359. máj. 8. (Dl. 51854., Kállay 1333.)
- Bákai Mihály 1359–60. körül (Dl. 47946., SZM 560.)
- Petri Ders, Perkedí Mihály 1361. máj. 15. (Dl. 51923., Kállay 1401., SZM 568.)
- Bákai Mihály, Pazonyi Lack, Tuzséri Lukács, Mihály 1361. szept. 11. (Df 251742., SZM 573.)
- Csobaji Dezső fia Jakab,³⁹ Henei Domokos fia László 1362. ápr. 30. (Dl. 51957., Kállay 1434., SZM 577., Kállay 1394. – 1361. ápr. 10-i keltezéssel – és Dl. 51916., SZM 578.)
- Bákai Bereck 1363. jan. 7. (Df 233727., SZM 582.)
- Perkedí Tamás fia Mihály, Pazonyi Boda⁴⁰ fia Lack 1363. jún. 10. (Dl. 51987., Kállay 1464., SZM 589.)
- Magyi János, Petri Ders 1363. dec. 17. (Dl. 52011., Kállay 1489., SZM 594.)
- Bákai Péter fia Bereck 1363. dec. 23. (Dl. 77317., Zichy III. 221., SZM 595.)
- Tuzséri Lukács 1364. márc. 16. (Dl. 77319., Zichy III. 224–225., SZM 598.)
- Kenézi Domokos fia Szaniszló, Endesi Dénes fia László, Téli Lukács fia János, Kemecsei Mihály fia János 1366. jan. 17. (Dl. 96400., Piti, JAMÉ 2000. 118., SZM 612.)
- Szögi Pál fia Mihály 1366. júl. 16. után (Df 283922., SZM 617.)

³⁷ Mihály nevű fia is szolgabíró volt később (az 1361-es adat már rá vonatkozik), valamint e tisztséget viselte Bákai Bereck is, aki id. Mihály fivérének: Péternek a fia volt.

³⁸ Később az ő fia: János is szolgabíró volt.

³⁹ Ő az egyetlen az Anjou-kori Szabolcs megyében, aki szolgabíróból utóbb alispán lett.

⁴⁰ Boda mindkét fia: Lack és Péter is a megye szolgabírója volt, miként Boda unokatestvérének, Egyednek a fia: Lukács is.

- Ibronyi Albert fia Pál 1367. jún. 19. (Dl. 96430., Piti, JAMÉ 2000. 119., SZM 623.)
- Bákai Mihály 1368. szept. 2. (Dl. 41763., SZM 631.)
- Pazonyi Boda fia Lack 1370. aug. 17. (Dl. 52172., Kállay 1659., SZM 634.)
- Cigándi László 1371. máj. 17. (Dl. 5918., SZM 636.)⁴¹
- Boda fia Lack 1371. júl. 5. (Dl. 52191., Kállay 1682., SZM 638.)
- Bákai Mihály 1371. nov. 8. (Dl. 77493., Zichy III. 440–441., SZM 640.)
- Cigándi László 1373. nov. 1. (Dl. 77586., Zichy III. 572.)
- Cigándi Domokos fia László 1374. márc. 18. (Dl. 77571., Zichy III. 537–538., SZM 647.)
- Cigándi László 1374. júl. 21. (Dl. 77586., Zichy III. 571–573.)
- Márki István fia János,⁴² Pazonyi Egyed fia Lukács 1374. szept. 30. (Dl. 77596., Zichy III. 583–584., SZM 651.)
- Szolnoki Tamás fia János, Jékei Lőrinc fia Péter 1375. jún. 23. (Dl. 77613., Zichy III. 605–606., SZM 653.)
- Téti Lukács fia János, Pazonyi Boda fia Péter 1376. jún. 14. (Dl. 77646., Zichy III. 641–642., SZM 656.)
- Bánki Pál, Jékei Lőrinc 1376. jún. 28. (Dl. 77647., Zichy III. 642–643., SZM 657.)
- Nagyfalvi János fia Antal, Petri Ders fia László 1379. ápr. 16. (Dl. 52283., Kállay 1777., SZM 675.)
- Ibronyi Albert fia Pál 1379. máj. 28. (Dl. 52288., Kállay 1782., SZM 677.)
- Baktai Gergely 1379. aug. 13. (Dl. 52298., Kállay 1792., SZM 679.)
- Baktai Gergely 1379. nov. 26. (Dl. 77763., Zichy IV. 124., SZM 692.)
- Ramocsaházi Mihály, Pazonyi Lökös fia Miklós 1380. jan. 7. (Dl. 96538., Piti, JAMÉ 2000. 120., SZM 694.)
- Ramocsaházi Gergely fia János, Sényői Pál 1380. máj. 19. (Dl. 96546., Piti, JAMÉ 2000. 120., SZM 698.)
- Bezdédi Domokos fia László 1382. nov. 29. (Dl. 96580., Piti, JAMÉ 2000. 120–121., SZM 710.)
- Bezdédi Domokos fia László 1383. jan. 10. (Dl. 77865., Zichy IV. 243–244., SZM 712.)
- Bezdédi Domokos fia László 1383. febr. 7. (Dl. 52443., Kállay 1941., SZM 713.)
- Cigándi László, Apagyai Jakab 1383. márc. 14. (Dl. 87550., SZM 715.)

⁴¹ C. TÓTH Tuzséri Miklóst tartja ekkor szolgabírónak. Ezzel szemben az oklevél éppen Lászlót nevezi unus ex nobis-nak, s vele küldték ki Miklóst, aki eszerint csak megyei embernek tekinthető, de nem szolgabírónak. (Dl. 5918., SZM 636.)

⁴² Apja feltehetően a megye korábbi alispánja volt.

Bogdányi Demeter fia Egyed, Ivántelki László 1383. szept. 12. (Dl. 96588., SZM 718.)

Ramocsaházi István fia János 1383. szept. 26. (Dl. 96589., SZM 719.)

Bezdédi Domokos fia László 1384. okt. 1. (Dl. 77907., Zichy IV. 293–294., SZM 722.)

Cigándi László 1385. máj. 6. (Dl. 77915., Zichy IV. 304–305., SZM 723.)

Ramocsaházi Erne fia Mihály, Farkas Péter 1386. szept. 8. (Dl. 77937., Zichy IV. 321–322., SZM 726.)⁴³

⁴³ Úgy vélem, az adatsorok megerősítik azt, amit Szakály Ferenc Tolna megye kapcsán felvázolt: „... a szolgabíróság ... a kisbirtokos kismemesi falvakban élők „vadászterületévé” vált ... szinte apáról fiúra szálló mesterségnek tűnik ... jócskán akad olyan kismemesek lakta község is, ahonnet – mondhatni – rendszeresen kerültek ki szolgabírók ... a szolgabírók és az alispánok között az elhatárolódás itt meglehetősen merevnek tűnik.” SZAKÁLY FERENC: Tolna vármegye középkori szolgabírái. Történelmi Szemle 1997. 418. Jelen dolgozat csak a megyei hatóság adattárának összeállítását tűzte ki célul, nem mélyedhetett el a megyei emberek, Szabolcs megyei birtokos királyi (országbírói), nádori emberek stb. vizsgálatában, illetve mindezek és a megyei tisztikar kapcsolatainak elemzésében. Ehhez szükséges lenne a megye (tehát nem csupán a hatóság) adattárának összegyűjtéséhez, és olyasfajta vizsgálatokra, amiket pl. Szakály Ferenc idézett tanulmányában, illetve ENGEL Pál Ung megye és Valkó megye kapcsán elvégzett. ENGEL PÁL: A nemesi társadalom a középkori Ung megyében. Budapest 1998.; Uő.: Királyi emberek Valkó megyében. In: Uő.: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok. Budapest 2003. 578–579.